

2009m. Nr.20

PSICHIKOS SVEIKATOS CENTRO RŪPESTIS – GERA ŽMONIŲ SVEIKATA

Gera psichikos sveikata neatsiejama nuo žmogaus gyvenimo kokybės ir kasdienės veiklos. Šalyje turėtų būti sukurta kompleksinė psichikos sveikatos priežiūros sistema, leidžianti vykdyti ligų prevenciją, teikti visapusišką pagalbą visiems to stokojantiems asmenims. Suprantama, kad tam reikalinga institucija, įgyvendinanti šalies sveikatos politiką. Jau dešimtmetį šis veiklos baras patikėtas Valstybiniam psichikos sveikatos centrui.

Veikia dešimtmetį

Valstybinis psichikos sveikatos centras (VPSC) veikia nuo

1999 m. Pagrindinės įstaigos funkcijos – įgyvendinti Sveikatos apsaugos ministerijos (SAM) numatytą strategiją visuomenės psichikos sveikatos srityje, stebėti psichikos sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, kaupti bei analizuoti statistinius duomenis, kuruoti pirminės psichikos sveikatos priežiūrą.

Taigi VPSC veikla prasideda nuo teisės aktų kūrimo, tobulinimo, pataisų rengimo ir baigiasi kol kas mūsų šalyje dar gana nauja sritimi – psichikos sutrikimų prevencija bei visuomenės psichikos sveikatos problemų sprendimu. „Kuriant daugumą pagrindinių dokumentų, dalyvauja daug specialistų iš įvairių žinybų, dirba tarpžinybinės darbo grupės. Tačiau visas techninis darbas vyksta būtent šiame centre“, – pabrėžia VPSC direktorė Ona Davidonienė. Pasak jos, itin svarbus psichikos sveikatos priežiūros vystymo įvykis – prieš porą metų patvirtinta Psichikos sveikatos strategija.

„Tai ambicingas dokumentas, keliantis rimtus uždavinius ir tikslus, numatantis svarbiausias veiklos kryptis. Ne mažiau svarbūs dokumentai yra daugelis programų, tiesiogiai susijusių su strategijos įgyvendinimu. Psichikos sveikatos strategijos įgyvendinimo programa – tik viena jų, kurios pirmąjį etapą (2008–2010 m.) dabar vykdomė. Taip pat vienas svarbiausių mūsų centro uždavinių – Psichikos sveikatos priežiūros įstatymo pataisų rengimas“, – apie šių dienų darbus pasakoja VPSC direktorė.

Anot direktorės, psichikos sveikata – viena medicinos sričių, kurios veiklai reglamentuoti yra kone visi būtini teisės aktai. „Daug ką Lietuvoje darėme pirmieji: pradėjome rengti psichikos ligų gydymo metodikas, vėliau tokios praktikos ėmėsi kitų specialybių medikai“, – pažymi gydytoja.

„Dirbame tik su dokumentais, be kurių tinkamai organizuoti psichikos sveikatos priežiūros neįmanoma. Mūsų centras – tarsi virtuvė, kurioje vyksta Seimo, Vyriausybės, SAM dokumentų, teisės aktų, įstatymų rengimas, derinimas, tobulinimas, kol jie patvirtinami“, – pasakoja O. Davidonienė.

Valstybinės programos įgyvendinamos per centrą

„VPSC darbuotojai rūpinasi alkoholio, tabako, narkotikų ir psichikos sveikatos kontrolės, prevencijos ir kitų valstybinių programų priemonių įgyvendinimu. Tai reiškia, kad skelbiame konkursus, sudarome sutartis dėl darbų atlikimo, koordinuojame priemonių įgyvendinimą, o, jeigu finansavimas nenumatytas, projektą vykdomė iš savo biudžeto lėšų, savo jėgomis“, – pasakoja direktorė.

Šiuo metu, be jau minėtų programų, VPSC koordinuoja Valstybinės psichikos sveikatos strategijos įgyvendinimo programą, kuriai 2009–2010 m. numatyta 1,740 mln. litų. Programoje daug dėmesio skiriama psichikos sutrikimų prevencijai, ambulatorinių bei bendruomeninių paslaugų plėtrai, vaikų psichikos sveikatai, psichiatrijos paslaugų finansavimo sistemos modernizavimui, pacientų teisių apsaugai.

Taip pat daug dėmesio skiriama pagalbai šeimoms. Be to, numatyta rengti nemažai mokymų, įvairių programų ir metodikų ne medikams, t.y. kitų specialybių atstovams, kurie neretai pirmieji susiduria su psichikos sutrikimo ar krizinės situacijos ištiktu žmogumi. Tai specialūs mokymai gelbėtojams, policininkams, įkalinimo įstaigų prižiūrėtojams, mokytojams ir kt. „Gaila, kad ligi šiol nežinome, kiek lėšų bus skirta 2009 m. priemonėms, tačiau tikimės, kad, nepaisant ekonominės krizės, ši programa vis dėlto neliks be SAM vadovybės dėmesio“, – tikisi vadovė.

Psichikos sveikatos strategijai įgyvendinti skirta ne tik viena įgyvendinimo programa. Strategija įgyvendinama vykdam ir kitas programas, pvz., Sergamumo ir mirtingumo nuo pagrindinių neinfekcinių ligų mažinimo 2007–2013 m. programą.

Anot O. Davidonienės, iš ES struktūrinės paramos lėšų, skirtų pastarajai programai (iš viso apie 100 mln. Lt.) numatyta įkurti 5 diferencijuotus kompleksinės psichiatrijos pagalbos vaikui ir šeimai centrus, apie 20 psichiatrijos dienos stacionarų, 5 krizių intervencijos centrus bei modernizuoti 6 psichiatrijos ligoninių ūminės pagalbos skyrius.

Dar vienas didelis šių metų VPSC darbas – organizuoti psichikos sveikatos priežiūros specialistams bei kitų specialybių medikams

mokymus. Ši kvalifikacijos kėlimo programa taip pat finansuojama iš ES struktūrinės paramos lėšų. „Joje psichiatrijos sričiai 2009–2013 m. numatyta 19,2 mln. litų, už kuriuos turėtų būti įgyvendintos 22 skirtingos kvalifikacijos kėlimo priemonės. Labai džiaugiamės, kad šioje programoje numatyti kitų specialybių medikų (traumatologų, kardiologų, onkologų, skubios ir intensyvios pagalbos specialistų) mokymai apie krizinių situacijų valdymą, pirmąją psichologinę pagalbą skubios pagalbos organizavimo ir teikimo metu ir kt. Už daugiau kaip pusės šios programos psichikos sveikatos krypties mokymo ciklą įgyvendinimą taip pat atsakingas mūsų centras“, – teigia VPSC direktorė. VPSC darbuotojai dalyvauja vykdam Nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos, Valstybinę šeimos sveikatos 2008–2010 m. ir kitas programas. „Įgyvendinus šias programas, turi pagerėti psichiatrijos paslaugų prieinamumas bei paslaugų spektras, bus įdiegtos naujos paslaugos (pvz., krizių intervencija), gerės įvairių specialistų kvalifikacija, o kartu ir paslaugų kokybė“, – pažymi O. Davidonienė.

„Dar vienas didelis mūsų darbų baras – statistinių duomenų, kurie suplaukia iš visų psichikos sveikatos priežiūros įstaigų, apdorojimas. Be statistinės analizės duomenų būtų neįmanoma tinkamai suplanuoti tarnybų skaičiaus, programų apimčių, parengti metodikų ir kt. Visa tai turėtų atspindėti ir įvairaus gydymo bei reabilitacijos poreikius“, – teigia VPSC direktorė.

Darbas su visuomene

Didelis dėmesys VPSC darbe skiriamas gyventojų informuotumui gerinti. Pastebėta, kad net specialistai turi mažai žinių apie kitų žinybų veiksmus ir programas, skirtas psichikos situacijai gerinti, o gyventojai dažnai išvis nežino apie jiems pagalbą galinčias suteikti institucijas.

Lietuvoje labai dažnai visuomenė netoleruoja psichikos sutrikimų turinčių žmonių. „Daug kalbama, kad reikia užtikrinti sergančiųjų psichikos ligomis teises, jų integracijos į visuomenę galimybes, tačiau, paklausę gyventojų, ar jie norėtų gyventi vienoje laiptinėje su psichikos negalia turinčiuoju, išgirsime griežtus ir kategoriškus atsakymus, kad ne. Manoma, kad psichikos ligonius reikia izoliuoti, kad jie trukdo ir pan.“, – pažymi O. Davidonienė.

Mūsų visuomenėje pakankamai daug agresijos, smurto, savižudybių, žmogžudysčių, alkoholio ir narkotikų vartojimo atvejų, opi patyčių problema. Prarandamos tikrosios vertybės, nutrūksta emocinis ryšys tarp artimųjų. „Bandydami atgaivinti amžinąsias vertybes, rengiame įvairias akcijas, į kurias stengiamės įtraukti jaunimą. Jau tradicinė tapo akcija „Kalėdinis sveikinimas vienišam žmogui“. Mokyklose vykdėme bendrus projektus patyčių tema. Ypač smagu, kad jaunimas noriai dalyvauja šioje veikloje, keliamas problemas plačiai aptarinėja bendraamžių rate. Iš tiesų sulaukiame nemažai laiškų su prašymais ir ateityje juos kviesime į kitus mūsų renginius“, – pasakoja pašnekovė. Pasak jos, darbas su visuomene reikalauja daug pastangų, nes finansavimo tokiems projektams dažniausiai nebūna – tenka ieškoti rėmėjų, įtikinėti žmones dalyvauti. Tačiau pasiektas rezultatas visada su kaupu atperka įdėtą pastangą ir suteikia darbui prasmę. „Tai savotiška atgaiva nuo teisės aktų rengimo ar skundų nagrinėjimo“, – šypsosi O. Davidonienė.